

ירושלמי אקטואלי

יו"ל ע"י "בית המדרש למגידי שיעורים בדף היומי", כפר גנים ג' פתח תקוה

גליון מס' 21 | פרשת וירא | י"ח חשוון תשע"ז

זמן בין השמשות

"וכמו השחר עלה... השמש יצא על הארץ" (יש טו כג)

בספרות התורנית מצאנו חשיבות רבה לידיעת זמני היום ושיעורם שעל פיהם נקבעים לנו תחילה וסוף של מצוות רבות כציצית, תפילין, קריאת שמע, תפילה, כניסת שבת ויציאתה, קביעת ברית מילה ועוד.

מקור לזמני הזריחה והשקיעה ושיעורו מצאנו בירושלמי (פ"א מברכות ה"א) 'א"ר חצנא מאיילת השחר עד שיאור המזרח אדם מהלך ארבע מילין, ומשיאור המזרח עד שתנף החמה ארבע מילין, שנאמר "וכמו השחר עלה וכתוב השמש יצא על הארץ ולוט בא צוערה", ואף שמסודם עד צוער יש יותר מארבע מילין, ביאר הירושלמי שהמלאך היה מקדר (מיישר) להם ההרים ובכך היה מיישר הדרך והיתה יותר קצרה, ומנין שמאיילת השחר עד שיאור המזרח ד' מילין, שנאמר כמו וכמו מילה מדמיא לחברתה, ע"כ.

מדברי הירושלמי למדנו שישנו זמן הנקרא איילת השחר והוא כעין שני קרני אור המבשרות את בא היום אף שודאי לילה באותו זמן, ויש זמן הנקרא עלות השחר שהוא סמוך לזריחה, ובניהם ד' מילין, וכן בין עלות השחר לזריחה ד' מילין.

עוד איתא בירושלמי (שם) "השמש יצא על הארץ" וכתוב "ובא השמש" מקיש יציאתו לביאתו, כמו שהשמש יוצאת כולה נחשב יום כך גם ביאת השמש החל מזמן ששקעה אף שיש עדיין אור נחשב לילה.

והנה הזמן שבין יציאת היום לכניסת הלילה נקרא בין השמשות, וחלקו הראשונים מתי זמן זה, שבגמ' (שבת לד.) נאמר שזמן זה הוא שלשת רבעי מיל, וכתבו הגאונים שזמן זה מתחיל מיד שהשמש מתכסית מעינינו, ולאחר ג' רבעי מיל נחשב ללילה גמור, אמנם ר"ת (ספר הישר סי' רכא) כתב ששקיעת החמה מורכבת משתי שקיעות, שקיעה ראשונה מתחילה עם שקיעת השמש שמתכסית מעינינו עד ג' מילין ורביע, וכל זמן זה נחשב ליום גמור, ואחר זמן זה באה שקיעה שניה שבה מתחיל בין השמשות שהוא ג' רבעי מיל ואחר זמן זה הוי לילה גמור, וכשיטתו זו כתבו הראב"ד הרז"ה הרמב"ן ועוד. שיטה שלישית בענין זה מצאנו בספר היראים של ר' אלעזר ממיץ (סי' קב דף מח) שקודם שנתכסית החמה מעינינו הוא הזמן של בין השמשות וכאשר השמש מתכסית מעינינו הוא לילה גמור.

והנה מדברי הירושלמי נראה ודאי דלא כשיטת ר"ת אלא כשיטת היראים, ואפשר דגם לשיטת הגאונים כיון שדנים זמן זה כספק יום ספק לילה שייך ביה לילה, ודלא כר"ת דודאי הוי יום.

למח' זו השלכה מעניינת לגבי זמן כניסת השבת ויציאתה, שלדעת הגאונים מזמן שנתכסית השמש נאסר לעשות מלאכה משום ספק דאורייתא, ולרא"ם אינו ספק אלא ודאי לילה, אך לשיטת ר"ת אף שנתכסית השמש מ"מ עדיין יום הוא עד לאחר ג' מילין ורביע דאז מתחיל זמן בין השמשות ורק לאחר שלשת רבעי מיל הוי לילה, ובשו"ע (סי' 498)

מעשה בסוחר תכשיטים ממולח

שהצליח לסגור עיסקה מעולה - שרשרת זהב מחברת 'גולדסטייל' הידועה שמחירה לצרכן 8000 ש"ח ב10000 ש"ח !!

תוך כדי שידידנו הסוחר אורז

את השרשרת בקופסא המהודרת הוא מקבל טלפון שם על רמקול ומה אומר לו ידידו אם לו כך "יעקב שמעת על עליית מחירי הזהב המטורפת אפילו שרשרת מחברת גולדסטייל ששווה 8000 ש"ח עכשיו שווה 12000" המוכר שעד לפני רגע כבר תיכנן את הרווח הגדול עושה 'חשב מסלול מחדש' כיצד לא להפסיד את השרשרת! "תראה" הוא פונה לקונה "דברים השתנו מחירי הזהב בעולם עלו דרמטית וכיוון שכך אני מבטל את העסקה" כך ללא הקדמות... "כן שמעתי" עונה הקונה "רק ששמעתי עוד פרט מאוד מחשיד בשיחה - ששויה של השרשרת מתחילה הוא לא 10000 אלא 8000!! שזה אונאה של 25 אחוז ולכן כמבואר בהלכה רק המתאנה - שזה אני - יכול לחזור בו" וחיוך של ניצחון בשפתיו (מה שכתוב בסוגיא שבביטול מקח שתיהם יכולים לחזור מבואר בפוסקים ע"פ הגמ' בב"ב דף פג' שזה רק כשהלוקח דורש את הפרש האונאה- או אז יכול המוכר לומר לו שאם כך הוא מבטל את כל המקח, אבל אם הלוקח לא רוצה לחזור אז אי אפשר לבטל המקח)

כמו יהודים טובים הלכו לשאול

לע"נ

שמעון בן סוליקה ז"ל

הונצח ע"י

משפחת דהן

לע"נ

רבקה וייסטון

בת

ר' יהושע העשיל ז"ל

הונצחה ע"י המשפחה

הונצח ע"י קרן דניאלי

לע"נ של הר"ר אברהם גליק ז"ל

רסא ס"ב) פסק כדעת הגאונים והרבה מן הראשונים, אמנם נהגו הרבה מבני ישראל להחמיר ביציאת השבת כדעת ר"ת ולא לעשות מלאכות דאורייתא עד יציאת השבת לדידיה משום ספק דאורייתא לדידיה.

תוספת שבת

נחלקו הרמב"ם ושאר ראשונים אם יש חיוב מדאו' בתוספת שבת והיינו להוסיף מחול על הקודש בקדושת שבת, ופסק השו"ע (שם) י"א שצריך להוסיף מחול על הקודש והתוספת צריכה להיות מזמן שהוא ודאי יום, וכתב המשנ"ב (ס"ק כג), דלפי מח' דלעיל יהיה זמן תוספת שבת שונה לכל שיטה ושיטה, שלדעת הגאונים יש להוסיף קודם השקיעה הנראית בעינינו, ולשיטת הראים שכשוקעת השמש הוא ודאי לילה א"כ בין השמשות הוא שלשת רבעי מיל קודם לכן והוא ספק יום ספק לילה, נמצא שיש לעשות תוספת שבת קודם זמן זה של בין השמשות לדידיה דאז הוא ודאי יום, ומסיק המשנ"ב ולכתחילה אין להמתין עד הרגע האחרון, רק יקדים הדלקת הנרות משעה שהשמש בראשי האילנות, ומי שמחמיר על עצמו יפרוש ממלאכה חצי שעה או על כל פנים שליש השעה קודם שקיעה אשרי לו דיוצא בזה לדעת הראשונים.

והנה הזמן המצויין בלוחות לכניסת שבת ברוב המקומות הוא כעשרים דקות קודם שקיעת החמה, והוא מתאים לדברי המשנ"ב שבזה אדם יוצא לכתחילה בהוספת זמן זה לתוספת שבת, ויש מקומות שזמן כניסת השבת הוא כשלשים דקות קודם שקיעת החמה, והוא משום שזמן שקיעת החמה משתנה מפאת גובה המקום וחישובים נוספים הלכתיים ואסטרונומיים, ולכן קבעו זמן זה כתוספת ויוצא ידי חובת הראשונים לכתחילה. מנהג ירושלים להקדים ולהדליק ארבעים דקות קודם השקיעה ומקורו מלוחות א"י שכתב הרב טיקוצינסקי זצ"ל ושם כתב דכך היה המנהג הקדמון בירושלים, אולם בילקוט יוסף (שבת א' עמ' קעב) כתב דאין למנהג יסוד בהלכה שאינו כאף אחת מהשיטות דלעיל ומשום כך דינו כשאר א"י שידליקו כעשרים דקות קודם השקיעה.

את הרב ולהפתעתם הרב פסק שהמקח מתבטל למרות שלוקח לא דורש ביטול ונימוקו מהירושלמי בסוגייתנו שבה מבואר שהדין שרק המתאנה יכול לבטל עיסקה זה רק כשנעשה קניין אבל אם לא נעשה קניין גם המתאנה יכול לבטל עיסקה ואפילו מחוסר אמנה אינו נחשב היות שבנוסף לזה שלא היה קניין גם צודק המוכר בחזרתו היות והיתה עליית מחירים...

אלא שבמאמר המוסגר יש להוסיף שאם הקונה כבר שילם אז למרות שכסף איננו קניין אבל היה על המתאנה לקבל קללת 'מי שפרע' אם הוא מעוניין לבטל עיסקה כדין כל מי שקונה חפץ בכסף. (ע"פ ביאור הרמב"ן מובא במראה פנים)

הפרשה בירושלמי

פסח מצרים ופסח סדום

סמלי ההצלה של פסח סדום.

רמזים נוספים להקבלה בין שני הסיפורים ניתן למצוא בלשונות הפסוק, כשהמלאכים אומרים ללוט ולמשפחתו 'קומו צאו מן המקום הזה כי משחית ה' את העיר', ובדומה לכך במצרים, פרעה קורא לעם ישראל ואומר 'קומו צאו מתוך העיר', והקב"ה מבטיח לעמ"י 'ולא יתן המשחית'.

בנוסף, ראייה מכריעה להקבלה זו ניתן למצוא במילה 'זיתמהמה', המתייחסת ללוט, במקביל לכתוב על בני ישראל 'ולא יכלו להתמהמה'.

שני האירועים התרחשו בלילה ארוך, ועם עלות השחר התבררה התמונה, סדום נהפכה ומשפחת לוט ניצלה ויצאה ממנה. וכך במצרים שהושחתה ובני ישראל ניצלו ויצאו ממנה.

בקהילות מסוימות ישנו פיוט של ר' אליעזר הקליר בו כתוב 'זועמו סדומיים ולוהטו באש בפסח, חולץ לוט מהם ומצות אפה בקץ פסח'.

גם הגמרא (ב"מ פה:) כותבת שאברהם הכניס את אורחיו בערב פסח, וממילא המלאכים הגיעו ללוט בפסח. ואולי מכאן המקור למצות הכנסת האורחים המיוחדת של ליל הסדר שקוראים בפתחת ליל הסדר 'כל דכפין ייתי וייכול, כל דצריך ייתי ויצרך'.

עוד לפני הפסח הראשון שחגגו ישראל עם היציאה ממצרים, כבר מוזכר חג הפסח בפירוש רש"י. בפרשתנו, על הפסוק המתאר כיצד לוט הכניס את המלאכים לביתו ועשה להם מצות, מעיר רש"י 'פסח היה'.

גם בירושלמי בב"מ פ"ב ה"ה, מובא שאברהם הכניס את אורחיו למסיבה על יצחק והמסיבה הייתה בפסח.

ונשאלת השאלה וכי מפני שאפה לוט מצות - פסח היה? ומה בכלל מקום לחג הפסח לפני יציאת מצרים? מסתמא, לוט אפה מצות כי הוא מיהר, ולא סיפק בידו להכין לאורחיו לחם, אבל מה בין זה ובין פסח?

אמנם, אם נדייק בלשון הפסוקים נגלה כי כל פרשת הצלת לוט מסדום, מדברת בלשון הפסח. סיפור זה מורכב מאנשים היושבים בבית סגור, אוכלים מצות, ועל הפתח מתרחשת הדרמה הגדולה, המלאכים משחיתים את העיר, מצילים את לוט, את משפחתו ואת יושבי הבית-אוכלי המצות, ומכים את אנשי העיר על הפתח.

למרבה ההפתעה, אלו בדיוק המוטיבים של פסח: בית סגור, אכילת מצות והמלאך המשחית את בכורי מצרים ומציל את יושבי הבתים אוכלי המצות. הדם על המשקוף ומכת הבכורות הם סמלי ההצלה של פסח מצרים. והדלת הסגורה וההכאה בסנזורים הם

עקידת יצחק כבסיס לעבודת סגוריה

הרב אברהם בלאס שליט"א

היכן מצאנו במעמד העקידה שאברהם אבינו פונה אל הקב"ה? התשובה היא שאברהם אבינו לא פונה אל הקב"ה לפני עקידת יצחק על מנת שיציל את בנו הפרטי - יצחק. אברהם אבינו פונה אל הקב"ה לאחר עקידת יצחק כדי שיציל את עם ישראל. מפנייתו אל הקב"ה לאחר עקידת יצחק, כדי שיושיע את עם ישראל בשעת צרתו, אנו למדים כיצד אברהם הסתכל על כל המאורע. התבטלותו המוחלטת של אברהם אבינו בפני הרצון האלוקי יש בה כדי ללמד סגוריה על ישראל. עבודה סגוריה זו היא המפתח להצלחתם של ישראל בכל הדורות.

עוד יש להעיר שיש כאן דבר שאינו ברור - כיצד היה לאברהם אבינו מה להשיב, הרי הוא קיבל ציווי מפורש מהקב"ה? התשובה לדבר היא שעקידת יצחק לפי התלמוד הירושלמי אינה בבחינת ציווי אלא בבחינת בקשה (בחיידושי הר"ן על התורה הוא אומר זאת בצורה מפורשת). אף על פי שהדבר היה בגדר בקשה בלבד, הרי אברהם אבינו מתעלה על מידותיו ומבטל את עצמו בצורה מוחלטת לרצון האלוקי.

ממאמר זה שבו פונה אברהם אל הקב"ה ניתן ללמוד מספר דברים:

- א.** העקידה אינה מקרה מקומי, ויש לה השלכות נצחיות.
- ב.** עם ישראל עומד במרכזה של העקידה. אברהם אבינו דורש את טובתם של ישראל.
- ג.** **ישנה** כאן הבנה חדשה במטרת העקידה. יתכן להסביר שהקב"ה יזם את מהלך העקידה כדי שמסירות הנפש וההתבטלות של אברהם אבינו יתבלטו ויצאו אל הפועל, וממילא יהיה זה עוגן לכל הדורות להישען עליו בתפילותיהם.
- ד.** ישנה כאן הדרכה גדולה לדורות - בשעה שעם ישראל נוהג במסירות נפש, בהתבטלות עצמית לרצון ד' רשאי הוא לבוא בבקשות אל הקב"ה, וסופה של הישועה לבוא.

בזכות עקידתו של יצחק שהייתה ללא תנאים ובקשות קיבלנו את הזכות לבקש על נפשנו בשעת צרה. עקידת אברהם את יצחק תלמד עלינו סגוריה.

נושא עקידת יצחק הוא אחד הנושאים המרכזיים בהגותה של היהדות. דומה שלתלמוד הירושלמי יש מה לתרום בהבנתה של פרשה מרכזית זו.

מובא במשנה (תענית פרק ב) שהברכה הראשונה שמוסיפים בתעניות ציבור היא "מי שענה את אברהם בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה, ברוך אתה ה' גואל ישראל".

על משנה זו שואל התלמוד הירושלמי (תעניות ב, ד): "ולא יצחק נגאל?" והתשובה היא: "כיון שנגאל יצחק כמי שנגאלו כל ישראל".

שאלת התלמוד הירושלמי היא מדוע חותמים ב'גואל ישראל', הרי רק יצחק אבינו נגאל? והתשובה היא שגאולת יצחק היא גאולת כל ישראל. לכאורה מדובר בתירוץ טכני בלבד, שהרי כל ישראל הם תולדה של יצחק, אם כן לא כל כך ברורה שאלת המקשן.

מסתבר יותר לומר שתירוץ זה של הירושלמי רואה את פרשת העקידה במישור של 'מעשה אבות סימן לבנים'. גאולת יצחק היא למעשה סימן לגאולת העתידה של ישראל. כמו שיצחק נגאל כך עתידים ישראל להיגאל.

התלמוד הירושלמי אינו מסתפק בתירוץ זה ומוסיף תירוץ נוסף שמאיר באור יקרות את פרשת העקידה. "רבי ביבי אבא בשם ר' יוחנן. אמר אברהם לפני הקב"ה: ריבון העולמים, גלוי וידוע לפניך שבשעה שאמרת לי להעלות את יצחק בני היה לי מה להשיב ולומר לפניך: אתמול אמרת לי 'כי ביצחק יקרא לך זרע' (בראשית כא, יב) ועכשיו את אומר 'והעלהו שם לעולה' (בראשית כב, ב)! חס ושלום, לא עשיתי כן, אלא כבשתי את יצרי ועשיתי רצונך. כן יהי רצון מלפניך ה' אלוקי, שבשעה שיהיו בניו של יצחק בני נכנסים לידי צרה ואין להם מי ילמד עליהם סניגוריה אתה תהא מלמד עליהם סניגוריה, 'ה' יראה' (בראשית כב, יד) את נזכר להם עקידתו של יצחק אביהם ומתמלא עליהם רחמים".

ישנה כאן תשובה נוספת לשאלה 'ולא יצחק נגאל'. התשובה היא שגאולת יצחק איננה נושא המשנה. נושא המשנה הוא גאולת ישראל בלבד, כפי שהיא באה לידי ביטוי במאמר הנ"ל של רבי ביבי אבא בשם ר' יוחנן. מאמר זה יורד גם לפשט דברי המשנה. לכאורה, קשה על משנתנו, שם נאמר: 'מי שענה את אברהם אבינו'.

עורך: ראש בית המדרש הרב ישראל מאיר ריאני שליט"א

חברי המערכת: הרב איתמר נגר | הרב מאיר וולברשטיין | הרב מרדכי הרבסט | הרב נפתלי וסרמן

כתובת האתר: www.lomdimyerushalmi.org